

કુધારા કષ્ટ પ્રકાશ.

આવૃત્તિ નં. ૬

કવળરામ દયારામ (રાવળ)

રહેવાશી બાવળા પ્રા. ધોળકાનાઃ હાલ અમ
નં. ૮ માતા મહેતાજી.

મદદગાર,

પ્રીયમીત્ર. બાળાશંકર જંઠારામ, કારકુન.

અમદાવાદ.

મામાની હવેલી મધ્યે યુનાઇટેડ પ્રીન્ટીંગ અને
લિ. એ. કંપની "લિમિટેડ" ના પ્રેસમાં
રસુલોડલાલ ગંગારામ છાપ્યા.

મંચત ૧૯૩૮ ના વૈશાખ. — ૬૦ સન ૧૯૮૨.

કિંમત ૦-૨-૬

અર્પણપત્રિકા.

દેવ

હરીલાલ મગન લાલ

તમે મારા સાચા સ્નેહીજો,

તથા જ્યારથી મારૂં અમદાવાદ

આવવું થયું છે ત્યારથી આપનું મન

મારાપર તેમજ સ્વસાતિની ઉન્નતાઈમાં

હમેશાં લાગ્યું રહેછે તથા સદા પ્ર-

માણીકપણે વર્તેા જો, તેથી

આ લઘુપુસ્તક આપને

અર્પણ કર્યું છે.

હુંહું

તમારો મિત્ર

કે. દ.

આપણા દેશમાં ઘણી ખરી સ્ત્રીઓમાં દુષ્ટ ધારાને લીધે તેઓની ખરાબી થાય છે. કેટલાક ધૈર્યવાન માણસોને દુઃખ પડે છે તો તેઓ જીંદગી પર્યંત ખમી રહે છે. પરંતુ તેવા માણસો ઓછા હોય છે—કેટલાક અકળાઈને દુનિયાનો ત્યાગ કરે છે, કાંઈ દુષ્ટ કર્મ કરે છે. ને વખતે આપણા પણ થાય છે. આ પુસ્તકમાં એવા કદખીત દાખલા લઈ તે ધારાથી થતી હાની તથા નીપજતાં કૃણ વિશે જણાવ્યું છે—આપણા દેશના ઘણા ખરા માણસો કાંઈ માતા કે દેવ આગળ પોતાનું દુઃખ નીવેદન કરે છે. માટે આ પુસ્તકમાં અંખાજી આમળ સર્વે દુઃખ કહ્યાં છે. એવી તરેહની ગોઠવણ કરી છે.

આ પુસ્તકમાં લીધેલી દરેક ખાખત એવી મોટી છે કે તે દરેક વિશે જૂદો ગ્રંથ બનાવી શકાય. પરંતુ કેટલાક કારણને લીધે આ પુસ્તકમાં સઘળું સારાંશમાં જ લીધું છે.

સુસ્ત વાંચનારા સજ્જનોને નમ્રતા પૂર્વક અરજ કરવાની કે આ મારો પેહેલવહેલો પ્રયત્ન છે તેથી કાંઈ ગુક હોયતો દરગુજર કરશે.

સન ૧૮૮૦ ની સાલમાં હું અમદાવાદ ટ્રેનિંગકોલેજમાં અભ્યાસ કરતો હતો ત્યારે કેટલીક વખતે કવિતા બનાવતો હતો. પરંતુ તે કવિતા કોઈને બતાવતો નહીં, તેમજ કોલેજના અભ્યાસને લીધે. મને કવિતા કરવાની નવરાશ

પણ મળતી નહીં તેમજ હું મારા ગામમાં બહુતો હતો ત્યાં પણ નાના, દોહરા, ઓપાર્ધ વગેરે બતાવતો તે મજકૂર નિશાળના પેહેલા આસિં જે સંગ ત્રીકમદાસને બતાવતો ને તે સુધારતા (તે કવિતા બતાવવાનું કામ સારૂ જાણે છે તેથી તે હાલ કવિ કહેવાય છે) તેમનો આશય મને પ્રશંગોપાત સારો મળતો ને અમ. ટૂંનિગકાલેજમાં તેમના મારા પર પત્ર આવતા તેમાં તેઓ લખતા કે “તમે કવિતાનો અભ્યાસ વધારજો” બાદ તે સાલમાં મારો કવિતા બતાવવાનો અભ્યાસ લુલો પડી ગયો ને સન ૧૮૮૧ની સાલમાં મારા બેગા વીરમગામના રહેવાથી પ્રહલાદ દેવશંકર જેઓ હાલ મુંગમમાં છે તે તથા મારા ગામના રહેવાથી દામોદર નથુરામ જેઓ હાલ રાણપુરમાં પે. આસિ. છે તેઓ આવ્યા. તે બંનેની સાથે મારે ઘણી પ્રીતી હોવાથી તે, મને કહેતાકે આજે ફલાણા વીશે કવિતા કરો, આજે ફલાણા વીશે, એમ હમણાં મારી પાસે જુદાજુદા વિષય પર કવિતા કરાવતા તેથી કરીને મારો પડીબાગેલો અભ્યાસ બમત થયો માટે તે મીત્રોનો હું ઘણો આભાર માનું છું.

મ. કે. દ.

આ પુસ્તક બહાર પાડતાં પહેલાં નીચેના સદગ્રહસ્થોએ દસને દસ ઉપરાંત નંગ રાખવા કબૂલાત આપેલી માટે તેમનો હું ઉપકાર માનું છું. ને આવા, વિદ્યા પર શાખીલા સજ્જનોની વૃદ્ધિ થાય એમ ઇષ્ટ આગળ માગું છું.

તથાસ્તુ.

નામ.	મુ. વાસ	હાલવાસ
શ્રી. અમૃતલાલ રઘુનાથ ત્ર.	વાડાસીનોર	લુ. અ.ટ્રે.કેસેજ
„ કાળીદાસ પ્રભાશંકરજી.	માતર જી. એ.	„
„ મોતી બગાબાઈ પટેલ સામરખા તા.આ.		„
„ શીવલાલ જાદવજી શા. સલુણા તા. નડીવાદ		„
„ હરજીવન સુંદરજી શા. ધોલેરા. તા. ધં.		„
„ કરમચંદ હીરાચંદ શા. બચાઉ(કચ્છ)		„
„ મુળજી લાલજી જોશી. કચ્છભુજ		„
„ ઉમર ગરબડ વહેરા. અલીણા તા. ન.		„
„ મધાશંકર રામજી		„
„ નાનકેશ્વર ખુશાલ દેવે	લુણાવાડા	„
„ સોમેશ્વર હરજીવન	ઉમરેઠ	„
„ કૃષ્ણચંકર બાઈશંકર	અલારસા	„
„ પરાગજી રૂદરજી સુલતાનપોર તા. જલાલાપોર,		„
„ રમણલાલ દામોદર નડીવાદ જી. એડા		„
„ પરાગજી કુંવરજી કલધાણ વા. જલાલપોર,		„
„ હરીલાલ દામોદર	અમદાવાદ	
„ કુંવરજી ગોપાળજી અપરામા તા. જલાપોર		„
„ રણછોડ હરજીવન	ઉમરેઠ	„
„ અચરતલાલ મણીરામ	અમદાવાદ	

કુધારા કષ્ટ પ્રકાશ.

ગણપતીની સ્તુતી.

દોહરો.

ગણપતિ તારા પાવનું, કરે પુજન બહુ વાર;
મરે કરી તું રાખજે, સેવકનો બહુ ભાર. ૧
અલ્પ મતી હું અધિકધું, સેવક શીરણાંગત;
વિવાહ મંડણ કામમાં, તું કહાવે સમરથ. ૨
જેને કામ આરંભતાં, સમરે તારું નામ;
લીલાલેર ત્યાં થઈ રહે, એ મોટીકનું નામ. ૩
એમજ આ આરંભમાં, ધરું હું તારું ધ્યાન;
પુસ્તક આ આરંભતાં, દે મુજને બહુ જ્ઞાન. ૪

બુલાણા છંદ.

જ્ઞાન આપો મુને ગણપતિ આજતો કાજ કરતાં કહું હાથ જોડી
મુખ કામો મારાં સહાય કરતાં વળી બુદ્ધિઆપો થોડીથોડી
ગુજને સર્વતો જાણજે જગતમાં કેમ મૂકાય મુજથી વિસારી
ધ્યાન તારું ધરે કામ મારું કરે પૂરે કરજો તમે સહાય કરી
બક્ષને લાભ પૂત્ર છે આપના આપ મારા મુને તેવો જાણો
જાણ તારો કહે ગેહ કરે જોડીને અંતર મારા(માં) જ્ઞાન આણો.

મનહર છંદ.

સરસ્વતી માત મુને સાહ્યતો તમેજ કરો,

બુદ્ધિછે તેમાં થોડી થોડી વધારો.

કુષ્ટ કુઃખ કાપી વળી સદા સુખ આપજો;
 આશા પુરી નામ તારું ધર્મુ તેનો ખર જાણી,
 વાસ આવી જીભે કરો કષ્ટ માર કાપજો. ૧
 મોટા કવિ કાળીદાસ પુરાણીને વ્યાસ જેવા,
 ત્રપિઓ વગેરે તરી ગયા તુને જાણીને;
 તેવા હું બાળક તારો સાથ કરો સેવકને,
 સદાસુખ આપો વળી દયા મહેર આણીને. ૨
 રામ પંજબી થેકો.

પંજબ કેતના દુર બઘાદે સ્વામી પંજબ કેતના દુર. એ રાગ

અંબાનું અકળ સ્વરૂપ જીવેને કોઈ અંબાનું અકળ સ્વરૂપ. ૨૬
 પ્રત તણા દીપક બજે બહુ મેહેકી રહ્યાં જીવે ધ્રુપ. જીવેને
 ક્યારનો હું ત્યાળી રહ્યોધું ઉભા રહી ગુપ યુપ. જીવેને
 મહા મુની જન લખી ગયાં કળી શકે નહીં કોઈ ભૂપ. જીવેને
 બાળક તારો એમ કહે અંબા આદ્ય અનાદિ અનૂપ. જીવેને
 ટીકા.

એક વખત હું અંબાજી માતાના દેવળમાં દર્શન કરે
 વા મયો હતો. ત્યાં હું ઊભા રહી તેમના સ્વરૂપની સ્તુતિ
 બોલીતવા ઇપામીને ઉપર મુજબ કરતો હતો. તેવામાં મારી
 બીજીપર જરા છોટે એક સ્ત્રી રડતી રડતી કાંઈ બોલતી
 હતી. ને તેની આસપાસ બીજી સ્ત્રીઓ ઊભી હતી આ
 નવાઈ જેવા દેખાવ જોઈ હું તેની પાસે ગયો. તો તે પો-

તાના દુઃખનો વિલાપ કરતી માલુમ પડી=તે નીચે મુજબ.

રાગ પંચમી થેકો.

કરમે કળેડાનું દુઃખ-આ જ્ઞેને માજી કરમે કળેડાનું દુઃખ ટેક.
કરમે કળેડુમા જીગમાં નળેડુ નથી આ સંસારમાં સુખ. આજ્ઞેને
મા બાપે મુજને બાળક સોખું. લજવી મડીની કૂખ આજ્ઞેને
સુતેતો મુજ નીંદ્રા ન આવે. જમતાં ન બાગે મારી ભૂખ. આજ્ઞેને
મુજ સરખી સૈયરો મહાલે, તેનું જોષ બજીયું સૂખ. આજ્ઞેને
આવાંજ દુઃખ માજી કૈકનાં કાપ્યાં. જોજો જોયું તમારૂં મૂખ. આજ્ઞેને
સેવક તારો કહે કર જોડી, દુર કરોને આવાં દુઃખ. આજ્ઞેને

ટીકા.

આ વિલાપ સાંભળી તેની આસપાસ ઉભેલી સ્ત્રીઓ
કહેવા લાગી કે બાઈ તારા કરતાં અમારે દુઃખ વધારે છે
એમ કહી માંહોમહિ પોતાનાં દુઃખ કહેવા લાગી. તે
નીચે મુજબ.

એલો મોહન મારી મટકી, મારાં મેડાં ઝલકાય એ રાગ.

કરમે કળેડું જ્ઞેને લાગીયું, તેનો બળ્યોરે અવતાર
ધાક કીવો આ સંસારરે, કરમે કળેડું જ્ઞેને લાગીયું. ટેક
જન્મ જોજો અમને આપીઓ, તેનું જાળે જડા મુજરે;
ઉછેરીને ઉસેટીયાં, બધું જીવતર કીધું ધુજરે. કરમે ૧
વળારે વીધાત્રી તને શું કહું, કરમે લખ્યો આપો કુંયરે;
પડતાં તે આજસ કેમ કરી, મારે માટે ગુણવંતરે. કરમે ૨

એક કહે સખી સાંભળો, તને મળીએ સ્વામી બાળરે;
 મને મળ્યો મોટો બુદ્ધીએ, જાણે આબો મારો કાળરે. કર્મ ૩
 બીજી કહે હું બળી જઈ, છાની સુણો એક વાતરે;
 મારા માઆપે જોયો હીજડો, માટે કરીશ હુંતો ધાતરે. કર્મ ૪
 ત્રીજી કહે તેમાં શું થયું, તમે શીદ અકુળાવરે;
 હુંહું સુરદાસ કેરી રામકી, કેમ મૂળથી દોરાયરે. કર્મ ૫
 ચોથી કહે ચીંતા મત કરો, આપી દેજ મારો નાથરે.
 પતીએ અને પંડ રોગીએ, તેને બીડાય કેમ બાથરે. કર્મ ૬
 પાંચમી કહે પુરુષ માહરો, સૌજન જોવા એને જાયરે;
 બાડો બેરો અને બોબડો, શું એ પુરુષ કહેવાયરે. કર્મ ૭
 છઠી કહેરે છકી જશો, જ્યારે જોશો મારો છેલરે;
 હાથે હૂંડો પગે લંગડો, બાલી બગાડ્યો છે ખેલરે. કર્મ ૮
 સાતે મળી સૈયર સું કહે, મુવા ક્યારે મરી જાયરે;
 સુખતો થાશે તારે સર્વને, સાતે સામટી રંડાયરે. કર્મ ૯
 સાણી સખી કહે બહુ થયું, બળ્યો તમારો આ શોકરે;
 કુધારા કોઈ ટાળે નહીં, તેથી જન્મ જાયે ફોકરે. કર્મ ૧૦

ટીકા.

ઉપરની સાત કળેડાવાળી અબજાએનો વિલાપ તથા
 પશ્ચાતાપ સાંભળી બીજી અબજાએ કે જોએ આપણા
 ચાતતા કૃષ્ણધારાથી કૃષ્ણપી કૃપમાં જન્મારા મુખી કુબેલી
 તેઓ નીચે પ્રમાણે ઈષ્ટ(અંબા)ને અરજ કરેછે.

રાગ પરજીઆ.

- અબજાની અરજ અંબા સુણો, બીજા કોને જાહેર કહીએ;
 અમે ક્યાં જાહેર રહીએ, અબજાની અરજ અંબા સુણો. ૨૬
 પુરુષો પરજીએ ફરી ફરી, મૂકે રાજગતી રાંડે;
 સોક્યો થઈને સામી વેઠે, બોલે મુખ થકી ભાંડે. અ. ૧
 વળી વસ્તે પડે શોસમાં, કોઈ કરે જાળ ધાતરે;
 કોઈકે જોરે ખાઈને મરે, તેના ચાલે બધે વાતરે. અ. ૨
 વળી વિધવા તણા વેસમાં, બાળ હયાઓ બહુ ધાયરે;
 ગર્ભ ગાળે ઘણી ગુમથી, તે શું પાપ ના કહેવાયરે. અ. ૩
 કેટલીક અકળાઈને મરે, જાણે ઇજ્જત મારી જાયરે;
 કોઈ સાધુ કેરા સંગમાં, દેશ દેશમાં અથડાયરે. અ. ૪
 કેટલીને પરજીએ કબારજા, તેતો કરે મન વિચારરે;
 જાટે જાતારે વઢી પડે, મુખે મારે મને મારરે. અ. ૫
 આતો કહે આવા દુઃખથી, પેલો મુસલમાન સારોરે;
 ધરડાંની ગતિ તે ક્યાં ગઈ, બળ્યો કુળ કેરો ધારોરે. અ. ૬
 ગાંડો અકર્મિ જોને મલ્યો, નીર્ધન પુરુષ કેરી નારરે;
 પૈસા સાથે પરધેરે આથડે, પછી જો કરે વિચારરે. અ. ૭
 મન માન્દીતો તેને મેળે ઉઘાડી ઉઠી તેને જાયરે;
 આવાં તે દુઃખ અનેક છે, દુર કરો મોરી માયરે. અ. ૮
 આગળના ધારા તે ક્યાં ગયા, ઇચ્છાવર કેરા આજરે;
 પુનર્વિવાહ વિધવા કરે, તો સીધા યામ કાજરે. અ. ૯

†કાઠો કૂધારા કારમા, મળી સૌ સૌની નાતરે;
 સૂધારા સોષો સામટા, મળે જોડાંજ જાતો જાતરે. અ. ૧૦
 બાળા તણાં દુઃખ બહુ હજી, તેતો કહ્યાં કેમ જાયરે;
 અંબા અરજ તમે સાંભળો, તોજ સુખી સૌ થાયરે. અ. ૧૧
 ટીકા.

અબજાઓના આવા વિલાપ સાંભળીને ત્યાં ઉભિતો
 એક કુંવારો પુરુષ કહેવા લાગ્યો કે બેનો આપણા હવણા-
 ના ધારાથી તમને અબજાઓનેજ દુઃખછે, એમ ધારણા
 નહીં. પરંતુ ઘણા માણસોને દુઃખ પડેછે. તે દરેક દુઃખ
 અત્યારે કહેવા માંડતો પાર આવે નહીં માટે ફક્ત અ-
 ત્યારેતો હું મારજ દુઃખ કહુંછું કે હું સારો બહોલોછું તથા
 હું પાંચસાત માણસનું સારી રીતે ગુજરાત નીભાવી શકુ
 તેટલી શક્તીપણછે ને મારી ઉમરપણ પચીશવરશનીછે
 તેમ તેમ છતાં હજી કુંવારોછું તેનું કારણ ફક્ત એટલુંજ
 કે હું ઉતરતા કુળનોછું. તેથી હું નીચે મુજબ દુઃખ સહજ
 કરી દીવશ ગુનરૂછું.

રાગવંન્યાસી.

નાથ વિના હું એકલી કેમ કરીને રહેવાય.

નાથ વિના હું એકલી એ રાગ.

નારી વિનાનો નર કહે હુંતો મનમાં મુંઝાઈ,

†ટાળો. Xસ્ત્રી પુરુષને જોડું કહેછે.

જાણે જોગી યદ્ જાજીરે નારી વિનાનો નર કહે, ૨૬.
 પ્રથમ ઉઠીને પ્રભાતમાં નાવા નદીએ હું જાજીરે,
 પાણીનું બરીને ખેડલું માથે લઈ ઘેર આવુરે. નારી વિ. ૧
 જળ ઘાટમાંરે રસ્તે મળી ઘણી રૂપાળી નારી,
 હસ્તાં તાળી લઈ ચાલતી સરખી સૈયરો સારી. નારી વિ. ૨
 તે જોઈ બીતર બેઢીયું મુને કામ બાણુ લાગ્યું,
 તેના સામું જોઈ ચાલતાં મારે ખેડલુ બાગ્યું. નારી વિ. ૩
 ઉદાસ યદ્ ઘેર આવીયો ઘર ઉઘાડી પેઠો,
 અરે વિધાત્રી અભાગણી એવું કહી હું પેઠો. નારી વિ. ૪
 ભૂખ લાગી જ્યારે પેટમાં બાળી ખીચકુ ખાધુ,
 પછી કાયર યદ્ ચાલીયો નક્કી યદ્ જઉ સાધુ. નારી વિ. ૫
 એવું વિચારીને ચાલીયો મળીયો મીત્રજ મારો,
 ટાઢો તેણે મને પાડીયો કહી સારા વિચારો. નારી વિ. ૬
 ત્યાંથી બંને જણુ ચાલીયા આવ્યા મંદીર માંદ્ય,
 કૃષ્ણ લીલા જોવા કારણે આવે વનિતાઓ ત્યાં. નારી વિ. ૭
 ને ને કરતી વળી જોરથી ટોળે ટોળાં ત્યાં આવે,
 ત્યાં આગળ આશક જોઈ સાનમાં સમજાવે. નારી વિ. ૮
 આ ગમત જોઈ આવીયો એજ વિચારમાં સુતો,
 સ્વપ્નામાં આભાસ લાગીયો જાણે પરણ્યો હું તો. નારી વિ. ૯
 નારી ખેડેલી લાગતી જાણે મારોજ પાસે,
 વિચાર સ્વપ્નામાં આવીયો રહે ઉઠીને જાસે. નારી વિ. ૧૦
 એમ જાણી હાથ નાંખીયો તેથી હાથમાં વાગ્યું,

જગીને જોતાં મજે નહીં બધુ ધર માર બાગ્યું. નારીવિ. ૧૧
ટીકા.

ઉપરની બીના સાંબળીને તેની આસપાસ બીજા પુરુષો
કે જોમાંના કન્યાવિક્રય તથા ઉતરતા કુળના હોવાથી કુંવારા
રહેલા તથા કેટલાક મહાયજ્ઞે પૈસા ખર્ચી ધર, એતર, ઈ-
ત્યાદી વેચી માંચે કરજ કરીને પરણેલા તે દૈવ્યયોગે રંડાયા-
બાદ કેટલાંક દુઃખ સહન કરવાં પડ્યાં તેથી કહેછે કે અમે
માંયાના વાળ પારકા કરી એક વખત પરણ્યા હવે પરણ-
વાની શક્તી નથી પણ પુનર્વીવાહ તથા એક બીજાને
પસંદ કરીને પરણવાનો ધારો હોત તો આપણે આવી
હાલતમાં હોત નહીં. તથા ઉપરની અબળાઓને પણ
દુઃખ થાત નહીં. એમ કહી અન્યાઅન્ય ઈષ્ટદેવને પોનાનું
દુઃખ નીચે મુજબ કહેછે.

લાવણી.

હમને કહ્યાયા સુનો બે સાજન છોડ નીકલ નહીં જનાયા એ રાગ.

વાંદા કેરા કહુ વિલાપો, પ્રભુ સુણો તમે સહાય થઈ;

કરે કુકર્મો કામ ક્રોધથી, બુદ્ધી તેની બળી ગઈ. વાંદાકેરાં ટેક
પ્રથમ કુંવારો કહે એટલું, હું છુ બાજો બ્રહ્મચારી;
હવે સન્યાસી થઈ જાઉં, જોયી મળિ નહીં મુજને નારી. વાં ૧
બીજી કહે બાઈ એમાં શું છે, ‡બાર કુંવારા બહુ સારા;
એક રાંડેલા તણી આપદા, સુણ વિલાપો તું મારા. વાં ૨

‡બાર કુંવારા સારા પણ એક (હું) રાંડેલો ખોટો.

બાળક ને નાનાં મુકીને, મરી ગઈ તેની માડી;
 ઉછેરવાં તે ઘણાં કઠણ છે, શું કહું હું તુજને દાડી. વાં ૩
 વળી મોજને શોખ કરેલો, તેની સાથે બહુ અમે;
 જરા સરીખુ સ્વપ્ન લાગ્યું, ગબરાયા શું તેમાં તમે. વાં ૪
 ત્રીજો કહે તમે વસ્તારી છો, બાગ્યશાળી તો કહેવાશો;
 મોટા થઈને કરશે આકરી, વૃદ્ધ પછે સુખીયા થાશો. વાં ૫
 હું છું પંડે એકલો મને રાંડ રઝળતો મુકી ગઈ;
 દીવો દેવતા કોઈ નવ આપે, બુરી દશાતો મારી થઈ. વાં ૬
 ધરમાં ઘડીએ જીવ ન ગોઠે, પરધેર જઈને પડી રહું
 આવાં દુઃખ તો અતીઘણાં છે, ઈશ્ટ વિના હું કોને કહું વાં ૭
 આ દુઃખ વિના ઘણી આપદા, બીજાં દુઃખ બહુ દર્શાવું;
 +મનની વાતો મનમાં રાખી, પછી પ્રભુના ગુણ ગાઉ.

ટીકા.

ઉપરની બીના સાંભળીને તેની પાસે એક પરણેલો પુરુષ
 ઉભો હતો. તે સદરહુ માણસને કહેવા લાગ્યો કે બાઈ
 પરણેલા માણસને સુખ છે એમ તું ધારે છે. પરંતુ હાલના
 વખતમાં બાળલગ્ન થવાથી ગમે તેવી સ્ત્રી મળે છે તેથી
 પરણેલાને પણ સુખ સમજશો નહીં બીજાની વાતતો હું
 કરતો નથી પરંતુ આ નીચે લખેલી મારી સ્થિતિજ સાંભળો.

મોહનજીએ મોકલ્યુંરે મોસાજી. પ્રીતમજીએ
મોકલ્યુંરે મોસાજી એ રાગ.

ભુંડી બારનજીએ તણારિ ભવાઈ પરણ્યો તેનો કહેછે હવે પસ્તાઈ
ભુંડી બારનજીએ તણારિ ભવાઈ ટેક.
પક્ષતી હસ્તની, ચિત્રણી ક્યાંછે તેતો કોઈ ભાગ્યશાળીને ત્યાંછે ભું. ૧
સંખની ડાકણોના નેવી હવે બધે વ્યાપી રહીછે એવી ભું. ૨
સ્વામીતાણું કહ્યું નવ કરે, પોતાની મરજી મુજબ તે કરે. ભું. ૩
પ્રજાતે ઉઠે કંકાસ કરતી બાળકોને મારે હરતો કરતી ભું. ૪
ધેર કોઈ પાંચ પરોણા આવે તેને દેખી ધણીને ધમકાવે ભું. ૫
ધર સંપત જાણે ન કોઈ માગે ધરણું બીજનું નોંધ ભું. ૬
નવ આપેતો મારે લાતો પછી યાય ફળેતીનો વાતો ભું. ૭
વળી બાવાનું નોંધએ સાર એને આપે જે મનનું ધાણું ભું. ૮
તેનો કેડો કદી નવ મૂકે પછી સંખ ફળેતીનો ટુંકે ભું. ૯
બીજ પાસે જતાં બહુ ખુશી ધરધણીને લીધો ચૂસી ભું. ૧૦
જે પૂરણો પામ્યા આવી નાર, ધીક કીધો તેના અવતાર ભું. ૧૧
માટે પરણ્યો ન હોતતો સાર હવે હું મર કે એને માર ભું. ૧૨
એવા ખોટા વિચાર સુજે આવા દુઃખથી દીલ ધૂજે ભું. ૧૩
હવે આજથી માનો માર આવી પરણો નહોતે સાર ભું. ૧૪
ટીકા.

ઉપર પ્રમાણે સાંભળી તેની પાસે એક માણસ ઉબો
હતો તે કહેવા લાગ્યો કે બાઈએ તમને તમારી સાતીના

કુધારાથી કષ્ટ વેઠવાં પડેછે તેમ મારી સાતીમાં પણ કેટલાંક દુઃખ વેઠવાં પડેછે. એ બાબત હું બ્યારે ધરડા માણસોને કહુછુ. તારે તો મને કહેછે કે જોને!! મોટો સુધરી ગયો. એમ કહી લેખવતા નથી. હું મારી સાતીના કુધારા અત્યારે કહેતો નથી પરંતુ મારી જાતે મને જે મહાદુઃખછે તે કહુછુ. કે બાઈ તમનેતો કબારજા સ્ત્રી મળીછે તેથી દુઃખછે. પરંતુ મને ઈષ્ટ કૃપાથી ગુણવાન સ્ત્રી મળેલીછે તેમ છતાં મને દુઃખ પડેછે કારણ કે અમારી સાતમાં પુરુષ ગમે ત્યાં નોકરી (યા) ઉદ્યમ કરવા જાય, પરંતુ સ્ત્રી સાથે લઈ જવાનો ધારો નથી. ને સાથે રાખવાથી મોટી એવ ગણી નીંદા કરેછે તથા બનતાં સુધી મોકલતાજ નથી. હું પરદેશમાં નોકરી કરુંછું ને હું બ્યારે ઘેરથી નીકળ્યો હતો તારે મારી સ્ત્રીએ કરેલો વિલાપ દર્શાવું છું.

સાખીઓ.

મોલે પધારો મારારાજ મણીગર મોલે પધારો એ રામ.

પ્યારા મારા ચાહ્યા પરદેશ, કોને આધારે મૂકીને;
રામા રૂદન કરે બાજેવેશ કોને આધારે મૂકીને. ટેક.
જાતાં ગ્રાહી જમણો હાથ, કોને, વહેલા વળજે મારા નાથ કોને
બળ નહીં અસ્ત્રી તાણું, તેથી અબજા કહેવાય
કંમળ ખિચારી ગાવડી, તેતો જ્યાં દોરે ત્યાં જાય. કોને ર

વિનતી કરીને વિનવે, તે વનિતા કહેવાય;
 નારીની મતિ પાનીયે, તેથી નાચુ જોઈ તે જાય. કોને ૩
 સીયાળાનાં સુખ સાંભરે, સુ કહુ મારા સ્યામ;
 હવે મુને મૂકી ગયા, માટે બગડ્યું અમારું કામ. કોને ૪
 ઉનાળામાં આપણે, કરતાં લીલાવહેર;
 જીવંતી લગાડી જેઠમાં વાળ્યુ કીયા જનમનું પેર. કોને ૫
 પરદેશી જન હોયછે, તે પણ આવે ઘેર;
 ચોર* ચોમાસુ આવીયું, મેઘ જોઈ આવે મને ઝેર. કોને ૬
 વાષદો તમે મુને જે કર્યો, આવસે દીવાળીનો દીન;
 વાલમ વહેલા પધારજો, પાળજો આપેલાં વચન. કોને ૭

લક્ષીત છંદ.

અરર માલ્હરા પ્રાણુરે પતિ, તુજ વિના મને ચેનતો નથી. ૧
 અરર હાયરે ક્યાયરે મળુ, તુજ વિના હવે જીવયું બળ્યું. ૨
 તુજ વિયોગથી પ્રાણુ જાયરે, તુજ વિયોગથી તન સુકાયરે. ૩
 તુજ વિયોગથી જંપ ના વજે, તુજ વિયોગથી જીવતો બજે. ૪
 હે પ્રભુ તુને અરજ હું કરું, વિયોગ ટાળજી તોજ ઉગરું.

ટીકા.

બાઈઓ ઉપરના વિયોગ વિલાપથી શું મારું -હૃદય
 બેધ્યું કહીં હોય? પણ શું કરું નાહલાજ. પરંતુ ઇષ્ટ
 કૃપાથી એટલું સાંઝું છે કે મારો સ્ત્રી બાણેલી છે તેથી
 તેને સાંતી પમાડવા પત્ર લખુ છું—એમ કહી પાસે પો-

*ચોમાસામાં તે પુરૂષ ગયેલો મારો.

તાનો મુકામ હતો ત્યાં જઈ પત્ર લખવા બેઠો તે નીચે પ્રમાણે લખ્યો.

આધવજીરે સંદેસડો, કહેજો મથુરાં મોનર એ રાગ.

પત્ર લખું પ્યારી પ્રેમસુ, રાખી હૈયામાં હામ;
 પ્રથમ ઘટારત વાંચજો, પછી છે રામરામ. પત્ર ૧
 કુશળ પોચોધું મહા કષ્ટથી, કાયા મારીછે આંધ્ર;
 જીવ બંધે મારો તુજમાં, જાણે આબોધું ક્યાંય. પત્ર ૨
 નવ જાણીસ હું બુલી ગયો, તારી માયાને હેત;
 ત્યાજી હું મારા હાથને, તુજ વીંટી સમેતર. પત્ર ૩
 હરખ આવે હૈયા વીંચે, કંઈ ચુંચન સાર ;
 નીંદ્રા વશ થયો જ્યાયરે, દીઠી સ્વપ્ના મોનર. પત્ર ૪
 જગીને જોતાં મળે નહીં, તેથી થઈને ઉદાસ;
 અરે પ્યારી તું ક્યાં ગઈ, વીંટી વેરણુ પાસ. પત્ર ૫
 વળી વિમાસીને ઉઠીયો, કરવા લાગ્યો હું કામ;
 જમતાં જરા નથ વિસરે, પ્યારી તારૂંજ નામ. પત્ર ૬
 ઉપાય મારો નથી ચાલતો, ધરી દેહ અપંખ
 નહીંતો ઉડીને આવતો, પૂરો કરવા ઉમંગ. પત્ર ૭
 પંજી વચન માડ પાળજે, પાછો આવીશ હુંય;
 હૈયામાં હિંમત ધારજે, ધીરજ રાખજે તુય. પત્ર ૮

૧ ધણા હેતને લીધે વીંટી આપેલી તે જુવેછે } કેટલીક
 ૨ સાથે
 નાતોમાં રામ રામ લખવાનો ધારો હોયછે.

મન મળવા અકળાય છે, રાખુ પત્રની આસ;
 પ્યારી મોકલ તું પ્રેમથી, જલદી આવું તુજ પાસ. પત્ર ૮
 સારા સમાચારે કહાવજે; સર્વ પુત્ર પરિવાર;
 જે જોઈએ તે મંગાવજે, કરી મનમાં વિચાર. પત્ર ૯
 પત્ર લખ્યો પ્યારી પ્રેમસુ, આંખે આંસુની ધાર;
 સદાચરણથી ચાલજે. કહું હું વારંવાર. પત્ર ૧૦

ટીકા.

આ પત્ર પહેાંચતાંજ પોતાની સખી પાસે જઈ તે
 પત્રનો ઉત્તર તેની સ્ત્રી લખિછે.

રાગ ઉપર મુજબ.

કાગળ લખું મારા કંથને, સુ કહું સુંદરી સ્યામ;
 કર જોડીને વિનવું, માની લેજો પ્રણામ. કાગળ લખુ. ટેક
 પત્ર તમારો આવીયો, વાંચી ચડાવ્યો શીસ;
 માયા કરીને મૂકી ગયા, માટે લાગીછે રીપ. કાગળ ૧
 ઘડી એક જાયછે તમ વિના. વરસ થાયછે એક.
 જરા દયા નથી આવતી, થયા નિર્દય છેક. કાગળ ૨
 સ્વપ્નાં લાગે મને અતિ ઘણાં, જન્મતાં લાગે ન બુખ;
 સુખના સાગરે તમે ક્યાં ગયા, મને પાડીને દુઃખ. કાગળ ૩
 પ્રાણુ પ્યારા ક્યારે મળો, પૂરો મનડાની હામ;
 મારે બીજુ નથી જોઈતું, દેખુ મુખ થાય કામ. કાગળ ૪
 મનમાં આવે તે લાવજો, વેહેલા વળજ્યો સ્યામ.
 વચન તમારું પાળીયું, રાખી મનડામાં હામ. કાગળ ૫
 સુતાં દીસે મંદીર માળીયાં, સુની સેજ પલંગ;

મેહેન ખાવા મુને ધાય છે, થઈ બેઠી મન બંગ. કાગળ ૬
 પ્રભુ પાંખો મુને આપે તો, આવી મળુ તમ પાસ;
 હિપાય કરૂં હવે શા બીજો, હુંતો થઈ છું નિરાશ. કાગળ ૭
 વાયદો પુરો થયો તમ તણો, આબો દીવાળી દંત;
 હાળી મારે મન થઈ રહો, કરૂં ગુમ રદંત કાગળ ૮
 માટે મેહેર કરો મારા નાયજી, હું છું તમ તણી દાસ;
 રાત્રી દીવસ રાહ જોઈ રહી, આવો અબજાની પાસ. કાગળ ૯

ટીકા.

તેની સખી વિધવા હતી. તેથી કહેવા લાગી કે બેન,
 તારે તો થોડા માસનો વિયોગ છે. ને આશા છે કે તું પા-
 છી તારા પતિને મળીશ. પરંતુ હું કુષ ભાગ્યની અબજા
 તે આશા નહારા રીવાજ (પુનર્ધીવાહ નહીં થવાના) છે.
 તેથી હું મારી જીંદગી શીરસે કાઢતી હોઈશ. મેં આટલા
 દીવસ તો બાળપણમાં કાઢ્યા પરંતુ હવે યુવાનીવસ્થામાં
 શી વસે થશે, એ સખી શી વસે થશે!!! ને મારો જન્મારો
 કેમ પૂરો થશે ને આખર કેમ સાચવી સકીશ. એમ કહી
 છાતીને માંચુ કુટી રડવા લાગી. તે નીચે મુજબ.

રાગ પરજીઆને મળતો.

અરે એ બેનીરે કોપતો કારમો કેમ થયો—મારૂં કર્મકુલ્યું
 અરર હાયરે સ્વામી તો મારો ક્યાં ગયો. હુંતો છાતી કુકુ ૧
 અરે એ બેનીરે, સાત વરસની હું હતી; મારૂં
 અરેરે હાયરે ગોધરોમાં રમવાને જતી. હુંતો ૨
 અરર બેનીરે કરમ તણા સંજોગથી; મારૂં

અરર હાયરે મૂવો સૈયડતણા રોગથી.	હુંતો ૩
અરર ઓ ખેનીરે, ખાંધી રૂંધાને એને લઈ ગયાં;	માર
અરર હાયરે સગાં સર્વે ભેગાં થયાં.	હુંતો ૪
અરર ઓ ખેનીરે, દસ દિવસ થયા જમાયરે	માર
અરર હાયરે માયું મુડયું પછી ત્યાયરે.	હુંતો ૫
અરર ઓ ખેનીરે, પછી વરસ થયાં ખાર;	માર
અરર હાયરે મારે નહીં કોઇનો આધાર.	હુંતો ૬
અરર ઓ ખેનીરે મને સાસરે મોકલી માખાપે;	માર
અરર હાયરે મને કીયા જનમના પાપે.	હુંતો ૭
અરર ઓ ખેનીરે મને થયાં વરસ સોળ;	માર
અરર હાયરે મારે જોખન જમ્ય ઝકઝોળ.	હુંતો. ૮
અરર ઓ ખેનીરે, બળ્યા નાતોતણા કુધારા;	માર
અરર હાયરે કોઈ કરતા નથી સુધારા,	હુંતો ૯
અરર ઓ ખેનીરે બાળાનાં દુઃખકોઈ બાગે.	માર
અરર હાયરે તેને ધણેરુ પુન્યતો લાગે.	હુંતો ૧૦

ટીકા.

ઉપર મુજબ વિલાપ કરીને પછી લાંબે રાગે રડવા લાગી

હાય હાયરે હું બળી ઘોઝારી માતાપો, ક્યાંથી આવી.
બળીયાને લાવી. મને દુઃખ દરિયામાં નાંખીરે; માખાપાં:
મને પાંચ વરસમાં પરણાવી ન હોત તો હું નાની વયમાં
રંડાપો ન પામતરે. હું લાગી તારે કારણે હ. હ. હ.

ટીકા.

આવી રીતે બળીયા વગેરે જીજી રોગથી મરી ગયો તેના

કલ્પીત દેવોને ઘોઝારો હત્તારો કહી ગાજો દેતી રડવા લા-
ગી. (પણ ધરડા વરને દીવેલી અખજા રંડાય છે, તો
માખાપનેજ ગાજો દેઈ રડતાં રાગ તાણે છે. તે નીચે
પ્રમાણે.)

(અરેરે ઓ જગન મગન બાપરે મુવાતો આઘડા મૂવા
પણ આ શાક્યોના છોકરા મુકી ન મૂવા હોતતો, મારી
મજે રજી ખાતરે મારાં પેલા જનમનાં વેરી માખાપાં:
તમારૂં નખોદ વળજે કે, તમે મને એશી વરસના ડોસા
સાને દીધીરે હૈં. હૈં. હૈં. હૈં.)

ટીકા.

આવી રીતનું એક કારક દુઃખ જોઈ તેની સુધરેલી
સખી બાલી કે હવે તમારા દુઃખનો અંત આણવા સારૂ
દયાળુ મુનિચ્છકોએ ધમધોકાર પાયા નાંખવા માંડ્યાછે.
માટે હે બેન એમ છેક હોમત હારી રડવા કુટવાથી આ-
ખરે તનેજ દુઃખ થશે. કારણકે બહુ રડવા કુટવાથી અનેક
તરેહના રોગો થાયછે.

૧ ધણા રડવા કુટવાથી થતી હાની વીશે.

રાગ પરજીયો.

છાંનાં રહેને મારી બાધરે રોયે કુટે દુઃખ પામશે	
પાછું નહીં મજે તે અહીંરે રોયે કુટે દુઃખ પામશે.	ટેક
મૂવા પાછળ મરી જઈએ	રોયે
તોય ભિગાં નહીં થઈએ	રોયે ૧
રોયે આંખો જાય તમારારે	રોયે
કૂટે જાતી દુખ બારીરે	રોયે ૨

વળી સૂળના સણકા થાશરે	રોયે
તેથી વાયે રહી જવાશરે	રોયે ૩
હવણે જોરે ભરે કુટાશરે	રોયે
વૃદ્ધ પણે દુઃખીયાં થાશરે	રોયે ૪
આંખે આંસુ ખુટી જાશરે	રોયે
તેથી ખેલમણા ખેંચાશરે	રોયે ૫
માંયુ કુટે માંયુ દુખેરે	રોયે
લોટ પીને રહેછો ભુખેરે	રોયે ૬
તમે ગાંડા થાશો છેકરે	રોયે
તેથી રોગ વધશે અનકરે	રોયે ૭
પછી વહેમ લાવશો ખોટારે	રોયે
મૂવો ભૂત થયોછે મોટારે	રોયે ૮
પછી ઠગ મળે ધુતારેરે	રોયે
એના †અક્ષત કોઈ ઉતારેરે	રોયે ૯
પૈસો ખાલી થાશે જ્યારેરે	રોયે
વાંકા થઈને પડશે ત્યારેરે	રોયે ૧૦
પછી વેઠ કરે નહીં કોઈરે	રોયે
ત્યારે રહેશે કુટી રોબરે	રોયે ૧૧
માટે કહ્યું માની માફરે	રોયે
ખેડાં બજન કરો તે સાફરે	રોયે ૧૨
દુનિયાં(માં) દેખી કહ્યું એવુંરે	રોયે
મળી સૌ રામરામ એમ કહેવુંરે	રોયે ૧૩

†વહેમી લોકો માંયે દાણા ઉતારેછે તેને અક્ષત કહેછે.

ટીકા.

આ દયાળુ બાઈએ પેલી વિધવા સખીને ઉપર પ્ર-
માણે બોધ આપી રડતી કુટતી રાખીને પછી તેને કહ્યું કે
બેન ચાલો આપણે મારા પતિ ઉપર લખેલો પત્ર ટપાલમાં
નાંખી આવીએ એમ કહી બંને જણ કાગળ નાંખીને
આવતાં માર્ગમાં ઓઠલાપર પડેલી એક દુઃખથી ઘેરાયેલી
ડોસી પશ્ચાતાપ કરી રડતી હતી તેને જોઈને તેઓ તેને
પૂછવા લાગ્યાં કે માણ તમને શું દુઃખ છે, તે મહેર-
બાની કરીને કહો. પછી ડોસી ક્રોધથી છણકો કરી બાલી
કે બાઈઓ શું તમારાથી માંડું દુઃખ બાગવાનું છે? મને
મારી આખી નાતે મળી એક વખતના વાળુ માટે મારી
આખી જીંદગી સુધી રખડતી કરી. એમ કહી રડતી રડતી
પોતાનું દુઃખ કહેવા લાગી.

ડોશીએ તો ડાઠ વાલ્યોરે, હૈયાનો હરખ ટાલ્યોરે. એ રાગ.

ડોશી બહુ દુઃખમાં કુહીરે, હું લોક કુત્રાયે કુહીરે   ૮૬
મારે પુત્ર હતો એક પાંચ વરસનો, મરી ગયો તેનો બાપ;
શું કરવું હવે ખરચ એનું, થયો ઘણો સંતાપરે.   ૩૦૧
સગાં પડોસી સૌ બાઈયાં બાઈ, તારે સુઝે દુઃખ;
બાળા તેના શા દકાળા, થાથે કાલે સુખરે.   ૩૦૨
એવાં કહેવત કહી બતાવી, સીધાં સર્વે લાબ્યા;
આવ્યું ખરચ તારે સૌ મળી, જીગતીથી જમવા આવ્યારે.   ૩૦૦
માણ માણ મુજને કહીને, *હેસો હેસો કરતા;

કંસાર ઝોળવા કાળેતો સૌ, ધીની તાંબડી બરેતારે.	ડો.૦૪
ઢોળા ઢોળને ફેડા ફેડ, વળી શક બાત લૂટાવે;	
ખૂટ્યુ ખૂટ્યુ ખૂમો પાડી, પછી સંખ ફૂંકાવેરે.	ડો.૦૫
સાર ક્યું બાઈ સાર ક્યું, વળી કોઈ કરે નહીં એવું;	
વખાણુ કરતા વૈરઈ ગયા, પછી થયું માલ્લરે દેવુંરે.	ડો.૦૬
પુત્ર હતો તેને બળીયો કાકો, કરી ગયો પછી ભાગ;	
રોઈ રોઈને થઈ આંધળી, મારે કરમ તણે સંભેગરે.	ડો.૦૭
ધરમાર અને રામ રચીલુ, લઈ ગયા જપ્તીઓ લાવી;	
હાથ પગ મારા ચાલે નહીં, તેથી દશા થઈ હવે આવીરે.	ડો.૦૮
કરજ કરાવી મુકી રઝળતી, હવે કોઈ બરે નહીં પેટ;	
અરે પ્રભુ મને મોત આપ, ઉઠી નાત વરામાં વેઠેરે.	ડો.૦૯
હવે ઝેર ખાઈને મરી જઈશ, મારા દુઃખનો આણીશ અંત.	
એ પાપ સાતીને આપીશ, મુણો બેન ગુણવંતરે.	ડો.૧૦
કેવળરામ કહે કરજ કરીને, વરો કોઈ નવ કરશે;	
પૈસા પાસે બહુ હોયતો, વરા તમે આદરશેરે.	ડો.૧૧

ટીકા.

સદરેહુ દુઃખમાં કુમેલી ડોસીને પેલી બંને બેનપણી-
ઓએ ધારજ આપી છાની રાખીને ઝેર નહીં ખાવા
આમત શીખામણુ દઈને પોતાની પાસેથી પાંચ રૂપીઆ
આપ્યા, ને વળી આગળ વધારે સહાય કરીશ ને જીંદગી
સુધી પાળીશ એમ કહીને દયાળુ સુમેચ્છક બાઈઓ પોતાને
ઘેર ગઈ. ને પતિના પ્રતિજ્ઞાનની રાહ જોતી બેઠી બાઈ

તેથી ત્રીજે દિવસે તેના પતિનો પત્ર આવ્યો, તેમાં લખ્યું હતું કે, “આપણી સાતી આપણને નાત બહાર મૂકે અથવા ગમે તેમ કરે, પરંતુ આ પત્ર વાંચી તુરત રેલવે ગાડીમાં બેસી અહીં આવવું, હશે ! નાત બહાર રહીશું કે લોકો નીંદા કરીને રહેશે પરંતુ વિયોગનું દુઃખ સહન થઈ શકે નહીં.” આ પત્ર વાંચી તે સદગુણી બાઈ ઘણી ખુશી થઈ તુરત ગાડીએ બેસી પોતાના પતિ પાસે (અંબાજીએ) ગઈ ત્યાં આગળ પાછળ કહેલાં સ્ત્રીઓ તથા પુરૂષોની દુઃખની વાત સાંભળી તેથી પુરૂષોએ નિતીમાં રહેવું જોઈએ તે બાબત નીચેની ગરબી કહી—

પરસ્ત્રી તજવા વિશે પુરૂષને શીખામણ.

ગરબી.

મોહિલા પધારો મારા રાજ. મારે ઘેર આવો નરે એરાગ.

કહુ કરજોડીને હાથ. સુણો રનેહી મારારે
તજે પરનારીનો સાથ. કહુ છુ * પ્યારારે ટેક
જેથી કામ કાજ નવસૂજે સુણો. યાવ છતુ તો અંગધુજે કહુ છુ.
થઈ કામીઅંધ ચક ચૂરે સુણો. તેથી જલથરીરનું નૂરે કહું છું.
વળી જમતાં ભૂખન લાગે સુણો. બરનીં દ્રામાંથી જાગે કહું છું.
ધરનારીસુ જીવ ન ગોઠે સુણો. જને વળગી પરનારી કાટે કહું છું.
તેથી જલથ રઝળવીરાતે સુણો. આંખો ચાળતા આવે પ્રભાતે કહું છું.
સીસ સાટે કામન કરેબું. સુણો. જીવ જાણે જાણીનેડરવું કહું છું.
પરસ્ત્રીનો સંગ ન કરીએ. સુણો. લોક લાજ થકી બહુ ડરીએ કહું છું.

* વહાલાબાઈઓ.

વળી પૈસો લૂટીને જાય સુણો. તેથી કંઈ જણા જોગીયાય કહુછું.
 તોય વળગ્યું વેગ ન છૂટે સુણો. ખુટે રૂધીરતો માંસ ચુંટે કહુછું.
 તેથી રોગો યાય અનેક સુણો. તેથી તળે ધારીને ટેક કહુછું.
 કેક જણુની કાપાટુટી ગર્હ સુણો. અને વળી અંતે દુઃખી થઈ કહુછું.
 કરી કરજ ન કરજા લગ્ન સુણો. તેથી રહેશે નહી મન મગ્ન કહુછું.
 જીવત પર્યં તપામ શો દુઃખ સુણો. પછી પામવું મુશ્કીલ સુખ કહુછું.
 કદી નારી મળે નહીં સારી સુણો. તો પણ ચાલન ચાલોનઠારી કહુછું.
 કદી અવળા વિચારો આણો સુણો. તો તો નીચેની સીક્ષા જાણો કં
 સોધી મુક્ત અને સ્વસ્તાતે સુણો. કરો પૂનર્લગ્ન સ્વજનતે કહુછું.
 રાખી એક ખુલ્લી રીતે રે'જો સુણો. પછી સંસારી લાવો લેજો કહુછું.
 તેથી ઇષ્ટના નહીં યુનેગાર સુણો. કરો મન થકી વિચાર કહુછું
 જગત તણાન થાણો ચોરે સુણો. કરજો નહીં હરાયા ઢોરે કહુછું.
 જુઠા ચોર જુગારી કહેવાણો સુણો. પછી માર ધણેરો ખાણો કહુછું.
 વળી સરકારમાં પકડાણો. સુણો. કેદ ભોગવી દુઃખીયા થાણો કહુછું.
 આવા કેઈક દાખાલામેં જોયા સુણો. પછી પરતાઈને રોયા કહુછું.
 માટે સમજો સુનીતી સારી સુણો. જેથી તળે તમે પર નારી કહુછું.
 જેથી મુખીયા ધણેરાયાણો સુણો. દુનીયાં માંહે સારા કહેવાણો કં
 ફુલ વિચારો છોડી દેજો સુણો. સમજી મારી શીખામણુ ધરજો કં

ટીકા.

આ ગરબી કહ્યા પછી ઊપરની દુઃખીઆરી સ્ત્રીઓ
 ને તથા ત્યાં બીજી સ્ત્રીઓ ઊભી હતી તેઓને પેલા સુ-
 ભેદછક પુરૂષે પરસ્ત્રી તજવા વિશે નીચેની ગરબી કહી.

X શીખામણુ.

સ્ત્રીએ પરપુરુષ તજવા વિશે.

ગરબી.

માઆપ શીઆમણુ દેછે એન અચકો મચકો કારેલી એરાગ.

સુણો મારી શીઆમણુ સારી એન પર પુરુષને પર હરિયે. ટેક. ૧
જેથી લાજ તમારી બહુ વધસે ગુણીજન તમને ગાસે એન પર
જેનું પર પુરુષથી દીલડગસે. તેની ઘણી કુન્જેતી થાસે એન પર ૨
ધરમાં ધડીએ જીવ નવ ગોકે. પર ઘેર નીંદાકરસે એન પર પુર
તેની સંગત નવ કરીએ, એતો કાંટે મોઢે કરસે એન. પર ૨
જે રડી રીતો છોડીને, બારજાએ બુંડી થાસે એન; પર
તે છેક બની ગઈ નકારી, લોકોમાં લાજ લુટાસે એન; પર ૩
પછી નીચ ઘેર તે વેચાસે, ને કુન્જેતીતો ફંકાશે એન; પર
પસાથી લાજ બતાવીને, એની જીવાની વહી જાશે એન. પર ૪
બૂએ મરણ(પણ) બાવ ન પૂછે, ખુણે પડી શું ખાસે એન; પર
વળી વ્રદપણામાં સું કરસે, પછી બટકતાં જીવ જાશે એન. પર ૫
ગાટે કુંવારકાને કહુ એવું, ઈચ્છાવર ગમેતો કરજો એન; પર
પતિ કહે તે પાળીયે, અને પતિવ્રતા ઘઈ રહીએ એન. પર ૬
વળી વિધવાએને વરણવું, તમે કુડાં કર્મ નવ કરસો એન; પર
જો વિધવાવ્રત તમથી ન પજે, તો પુનર્લગ્નથી ન ડરસો એન. પર ૭
જેથી છાના કરમથી છુટીને, પતિ એક કરીને રહેજો એન; પર
તેથી પ્રાશ્વિત તમને નહીં લાગે, વળી સત્ય ધરમને લેજો એન. પર ૮
એનો સૌ શીયળ વૃત પાળો, પછી લોક શું કહેશે એન; પર
લોકો તુજને બહુ ચહાસે, પતિ તણી પ્રીત રહેશે એન. પર ૯

*લાજ વગરને

અરે દીલ થકી તમે સૌ રહેશો, પતિ એક પ્રભુ સમજાણી બેન. પર
કેવળરામ કહે કર જોડોને, એવી વનિતાને કહુ વાણી બેન. પર ૧૦
ટીકા.

ત્યાર પછી બધી સ્ત્રીઓને ભગી કરોને પેલી સદ્ગુણી બાઈ
નીચેનો ગરબો ગાવા લાભીને તેની પાછળ તે ગરબો બીજી
સ્ત્રીઓએ ઉપાડવા માંડ્યો. તેથી ઘણા માણસો તે જો-
વાને મળ્યા ને તે બાઈનાં વખાણ કરવા લાગ્યા—

ગરબી.

ઓઘવજી સંદેસો કહેજો શ્યામને

એ રાગ.

અરજ સુણો હું આંખા કહુ છું એટલી
કર જોડોને કહુ છું વારંવાર જો. અરજ ૧ ૨૬

મા આ અવસરતો આવ્યો કલજીગ કોપતો,

તે તણાં કાંઈ પ્રાક્રમ કહ્યાં ન જાય જો;

નીચા કુળનાં છોર પ્રગટ્યાં જોયમાં,

જોય તણાં મન નીચા માંહે આજી જો. અરજ ૧

સૌ દુનિયામાં અભિચાર વાઘ્યો ધણો,

જીએ નહીં કોઈ જોયી નીચી જાત જો;

દેવ અને દયા ધરમને માને નહીં,

દીલમાં તો નવ ગણે દોષ દીન રાત જો. અરજ ૨

જે રાજાઓ રૈયતની રક્ષા કરે,

તે રાજાઓ ભ્રષ્ટ થશે વિચાર જો;

જે દેવોની પૂજા કરવી ધટે,

તે તણી કંઈ નીંદા કરે નરનાર જો. અરજ ૩

પતિ પોતાનો પર હરી ને નારીઓ

પર પુરુષની સંગે રંગે રમતીજી

સારી સીખામણ સુણે નહીં સામુત.

વળી ઘરમાં આવી ઘણી ઘણીને દમતાં.

(આ) સૈયરોની સંગે પાણી સાંચરે

ત્યાં સામા સામી કરતી તેઓ સાદવે

વળી ત્યાં આવી બેસે બહુ વરણા ગોયા

તેની સાથે કરે હસી સંવાદ જો.

અરજ ૫

પતિ વૃતા સતી થોતો સોમાં એકજ હસે

બીજી સર્વે ઘણાં કરમતો કરતી જો

દસ વરસમાં ત્રણુવંતી યાયછે,

અગીઆર બારમાં ઘણી ગર્ભને ધરતી જો. અરજ ૬

સાત આઠમાં રંડાપો પાંચ ઘણી,

કે વિધવાઓ ગર્ભ હત્યા કરતી જો;

વળી કૈતો કુવા કે વાવે પડે,

કે ગજો કાંસો કે ઝેર ખાઈને મરતી જો.

અરજ ૭

કે મુસલમાનની જોડે તો જતી રહે,

પ્રાક્ષણ વણિક વળી જિંચ તણો અવતાર જો;

તેમાં કૂધારા વાખ્યા ઘણા,

સુધારામાં સમજે નહીં લગારજો.

અરજ ૮

વળી પ્રાક્ષણો ભક્ત થઈ મા તુજ તણા,

માંસ મદીરા કેફ કરીને મસ્તજો;

હદ વળીગઈ કોપ થયો મા કારમો,

કુખતી ફુનિયાં તારો કાઢી હસ્તજો.

અરજ ૯

સંગને,
કોઈ ને;

કહાડીને ભવાઈ કરે,

હાડે ખોલે સૌને જોઈને.

અરજ ૧૦

કુળના ધાર તારા કોઈ નથી ધારતું,

જાણી જોઈને કન્યા કૂપમાં નાંખેને;

એસા વરસનો જોઈને આપે દીકરી,

રૂપીયા લીધા રોકડ મેં એમ ભાખેને.

અરજ ૧૧

વળી મૂરખનો સરદાર જીએ (કોઈ) ખાપતો,

નાનડીયો કે નપુસક અઠીક ને;

એવા દુઃખમાં ઉછેરીને ઉસેટતાં,

માયાપાં તો નથી ધરાવતાં બીકને.

અરજ ૧૨

એતો મતલબ કન્યા વિક્રય કારણે,

આવા દુઃખમાં બાળકડીને નાંખેને;

કઈ જાણાતો મોટાં કુળ નીહાળતા,

તને જોઈને કન્યા કુપમાં નાંખેને.

અરજ ૧૩

વળી બેન કે બેટીનું સાદુ કરે,

પરણી પોતાના ઘરને ઉભુ રાખેને;

પંડરોગી પત્નીયો કે લુલો લંગડો,

જેવા મળિયો તેવા દુઃખમાં નાંખેને.

અરજ ૧૪

માયાપોને ગોર દલાલો થઈ રહ્યાં,

પોતાની મતલબનું કાઢે કામ ને,

આવા રાત રાત .

માટે કર જોડીને કહુછુ મારી માવ .

જગત જનેતા થઇને તું જોતી નથી,

કર દ્રષ્ટી સારી કે સુમતિ થાય જો.

અરજ ૧૬

આવાં દુઃખમાં સૌ દુનિયાં કુખી જશે,

આરાસુરની ઉપર ક્યાં જઈ બેઠી જો;

કહ્યાં ન જાયે દુઃખતો મારી માવડી,

માટે મેહર કરીને ઉતર હેઠી જો.

અરજ ૧૭

વળી વળીને હું તુજને તો વીનવું,

જગ્ય જગ્ય તું જોગમાયા અવતાર જો;

માગ્ય માગ્ય કહી દશેન દે મા મુજને,

તારે તો આ દુઃખનો આવે પારજો.

અરજ ૧૮

કેવળરામ કહે Xખાજાને બહુ વિનવી,

દ્રષ્ટી કરે જો ઇષ્ટઅંયા આપ જો;

નહોતો થાશે દુનિયાં(માં) દુઃખ અતિ થણું,

વિસ્તાર પામશે દુષ્ટજનને પાપ જો.

અરજ ૧૯

૧. માડલમાં મુળ વાસ,
 વ્યારામનો, સહુ સાક્ષરનો દાસ; ૨
- મારી અલ્પમતિ મુજબ, કંઈ કંઈ પ્રકાશ;
 કૂધારાથી જે થતુ, રાખી નહીં કચાસ. ૩
- કરે જોડી કહુ એટલુ, નહિં પોગળ અભ્યાસ;
 કાવ્ય કરું હું કચમ કરી, હું છું કવિનો દાસ. ૪
- અંધો ગ્રહીને લાકડી, ચાલે રમ્તે જેમ;
 કવિતા હું તેવી કરું, મનમાં આપે તેમ. ૫
- માટે સગ્ગજન ને કહું, હોય કાવ્યમાં દોષ;
 માફી તેની આપજો, મનમાં ન આણી રોષ. ૬

